

Een tachtigjarige orgelvriend blikt terug

Een gesprek met Jan W. van Spronsen

Op 7 februari van dit jaar bereikte ons redactielid Jan W. van Spronsen de "leeftijd der sterken". Jan W. – voor intimi Hans – kwam halverwege 1973 de redactie van *de Orgelvriend* versterken, nadat de Stichting Orgelcentrum haar uitgave van *Het Orgelblad* had gestaakt. Zijn eerste artikel was te lezen in het oktobernummer van dat jaar en was een verslag van het Nationaal orgelconcours voor amateurs te Elburg. Er zouden nog vele verslagen volgen, niet alleen van concoursen maar ook van de *Tagungen* van de Gesellschaft der Orgelfreunde. Ook recenseerde hij boeken, platen en cd's voor ons blad, en tweehonderd maal opende *de Orgelvriend* met zijn column "Ons Orgelwereldje". Inmiddels doet hij het wel wat rustiger aan en verslaat hij alleen nog de orgelconcoursen van Maassluis en Leiden. In dit nummer vertelt hij zijn levensverhaal.

"Als klein jongetje ging ik al aan de hand van m'n vader naar orgelconcerten in Den Haag. Eerst naar de Bethlehemkerk waar Alex Schellevis een grote muziekpraktijk (orgel en koor) aan het opbouwen was. Mijn vader speelde als vrijwilliger-ervanger regelmatig orgel in kerkdiensten. En thuis hadden we 'natuurlijk' een harmonium. Verder kan ik me herinneren dat ik op m'n tiende met mijn moeder en vader een orgelconcert in de Haarlemse Bavo bijwoonde. In het begin van de Tweede Wereldoorlog ging ik concerten beluisteren in de Nieuwe Kerk van Delft, waar Dirk Jansz. Zwart organist was, ook met vader. En vanaf 1943, toen Feike Asma in de Lutherse kerk benoemd was, gingen we regelmatig daarheen. Na de bevrijding ging ik scheikunde studeren; eerst een jaar in Delft en daarna aan de Universiteit van Leiden. Hier 'spijbelde' ik regelmatig om op donderdagmiddagen op de fiets naar Haarlem te gaan om daar de prachtige middagconcerten bij te wonen. Daarna reed ik met een sneltreinvaart naar huis, waar m'n ouders en broertje klaar zaten voor het warme avondeten."

OP EEN AARDAPPELKAAR NAAR PARIJS
Het was ook in die tijd dat ik mocht komen luisteren als de heer Herman Douma, die organist was van de Duitse

kerk, op het orgel van de Nieuwe Kerk ging studeren. Ik had daar een gemakkelijke toegang want een van mijn ooms was daar koster. De meeste indruk maakte op mij Douma's uitvoering van 'Dankt, dankt nu allen God' van Karg-Elert op het prachtige Duyschot/Witte-orgel. Een jaar later maakte ik kennis met Aart Smink, de organist van de Houtrustkerk. Ik was toen kennelijk al zo bedreven in noten lezen dat ik bij hem mocht omslaan en soms registreren op het 'vader Klais'-orgel, ook bij gastorganisten zoals Henri Gagnebin en Gerard Bunk. In 1948 ging ik met Suze, met wie ik net verloofd was, op de fiets naar Parijs om daar de vele organisten op hun orgel te horen, onder meer Jean Langlais, Léonce de Saint-Martin en Jeanne Demessieux. Ik weet nog dat we 's avonds om een uur of elf in de buurt van St.-Quentin waren aangekomen, nog zo'n zestig kilometer van Parijs. In een café ontmoetten we een aardappelhandelaar, die ons het laatste stuk naar Parijs wel mee wilde nemen. Zo kwamen we vroeg in de ochtend op een aardappelkar Parijs binnen, waar het bij de Hallen (de vroegere overdekte markt bij de St.-Eustache, G.S.) al een drukte van belang was. We trokken wel bekijks met onze 'oma-fietsen'! Een jaar later gingen we met Aart Smink en zijn vrouw weer naar Parijs, nu met

Bezochte orgelbespelingen in Parijs, 14-18 augustus 1949

14 aug	9.00 uur	St.-Sulpice	Marcel Dupré
14 aug	11.15 uur	Notre-Dame	Léonce de St.-Martin
14 aug	12.30 uur	Madeleine	Edouard Mignan
14 aug	tijd?	Kapel Chateau Versailles	Jean Langlais + zang
15 aug	10.00 / 11.15 uur	Notre-Dame	Léonce de St.-Martin
15 aug	12.30 uur	Madeleine	Edouard Mignan
16 aug	21.00 uur	Ste.-Clotilde	Jean Langlais + zang
18 aug	17.30 uur	Inst. Nat. Jeunes Aveugles	Jean Langlais

de trein, maar de fietsen mee. Weer om organisten op hun orgels te beluisteren. Tijdens een zondagse eredienst in de St.-Sulpice mochten we van Marcel Dupré op de orgelgalerij komen. Bovengekomen gingen Aart en ik ieder aan een kant van Dupré op de orgelbank zitten. ‘Eraf’, sommeerde Dupré ons, ‘les dames’ moesten naast hem plaatsnemen! Een jaar eerder had ik kennisgemaakt met Jan Schmitz, de organist van de dekenale Sint-Jacobuskerk aan de Parkstraat. Ik had gevraagd of ik bij een radio-opname van hem mocht zijn. Dat mocht, als ik maar heel stil was. Dit was het begin van onze ‘eeuwige’ vriendschap. Jan Schmitz was zeer bevriend met Feike Asma, en zo ben ik dat ook geworden.”

DIRIGEREN

Heb je ook pogingen gedaan om zelf orgel te leren spelen?

“Daar kan ik kort over zijn: eigenlijk niet. Van Aart Smink heb ik een blauwe maandag pianoles gehad, maar dat werd niets. En orgel hoefde ik helemaal niet te leren spelen want er waren in die tijd genoeg orgelconcerten en grammofoonplaten, zodat ik ruimschoots aan mijn ‘orgelbehoefte’ kon komen. Wel heb ik de nodige muziektheorie bestudeerd, ook partituren lezen, zodat ik kon omslaan en registreren bij verschillende concertgevers. Later heb ik zelfs een schoolkoor en -orkest gedirigeerd. Dat kwam zo. In 1954 werd ik leraar op het Stedelijk Gymnasium in Alkmaar. De rector van die school was zeer muzikaal en vroeg elke leerling bij diens examen: ‘wat voor instrument speel je?’ Aan mij vroeg hij een koor te formeren en concerten samen met het schoolorkest te dirigeren. De middagpauze was in die tijd zo lang dat we in die tijd onze repetities hielden. Zo heb ik nog *The Messiah* van Händel gedirigeerd ...

Aan de Leidse Universiteit heb ik colleges muzikleer gevolgd bij prof. dr. Schallenberg. In die tijd verzorgde ik ook zogenoemde ‘grammofoonplaatavonden’ en bezochten we met de school oratoria, requiems en opera’s.”

Foto: Gerco Schraap

Hoe kon je je passie voor de orgelmuziek combineren met je studie?

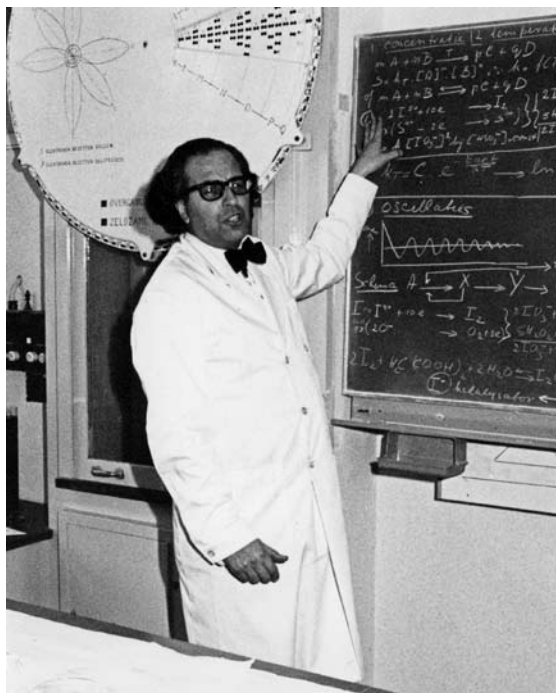
“Ook op die vraag kan ik kortweg zeggen: door regelmatig te spijbelen! In mijn studietijd, dus van 1945 tot begin 1952, was er aan de universiteit, althans in het vak dat ik studeerde, nog geen schools systeem met studiepunten en ‘aanwezigheidshandtekeningen’. Ik kon dus regelmatig naar concerten gaan en ook colleges van andere vakken volgen. Dat deed ik zoals gezegd in de muziek, maar ook in de Russische taal, die ik nodig

had voor het historisch onderzoek ten behoeve van m’n latere dissertatie. Daarnaast volgde ik colleges in de geschiedenis van de natuurwetenschappen en in de natuurfilosofie (een onderdeel van wijsbegeerte, waarin het materialistische, stoffelijke gedeelte van de wereld bestudeerd wordt, G.S.).”

Welke opleidingen en studies heb je gedaan, en wanneer ben je gepromoveerd en waarop?

“Na het doorlopen van de Nutsschool

Jan W. van Spronsen als leraar ...

heb ik de periode van de Tweede Wereldoorlog doorgebracht op de 1^e Christelijke HBS aan de Populierstraat. Niet de gehele oorlog want vanaf september '44 werd er geen les gegeven. Ik mocht me toen trouwens ook niet op straat vertonen vanwege eventuele razzia's. Eindexamen kon en hoefde ik niet te doen; ik kreeg het HBS-diploma op grond van m'n overgang van vier naar vijf. Zoals gezegd ben ik direct na de oorlog scheikunde gaan studeren; eerst een jaar aan de TH in Delft en daarna aan de oudste universiteit van ons land: Leiden. Al direct na m'n kandidaatsexamen (1948) ging ik onderzoek doen naar de geschiedenis van het periodiek systeem van de scheikundige elementen. Ging daarover publiceren en bewerkte deze publicatie tot dissertatie. Mede vanwege het vele onderzoek in binnen- en buitenlandse bibliotheken en in het Engels vertalen, promoveerde ik pas in 1969. Het werd een boekwerk van bijna 400 pagina's, uitgegeven bij Elsevier."

ARTIFEX EN STICHTING ORGELCENTRUM

Kun je iets vertellen over je betrokkenheid bij 'Artifex', waar stond 'Artifex' voor?

"Met Jan Schmitz ging ik regelmatig mee als hij een concert moest geven. Zo ook naar Antwerpen. De concerten daar werden georganiseerd door de kunststichting 'Artifex'. Bij een van die concerten vond de directeur, Jos Kokken, dat ik maar eens dergelijke concerten, meest op basis van uitwisseling, in Nederland moest organiseren. Zo gevraagd zo gedaan. Van 1952 tot 1958 heb ik die concerten georganiseerd, de meeste – over de tachtig – in de kerk van Jan Schmitz aan de Haagse Parkstraat. Maar ook heel wat concerten in Delft, Oude, Nieuwe en Hippolytuskerk, dus in de kerken van respectievelijk Piet van Amstel, Jan J. van den

Berg en Joop Schouten. Daar heb ik vele bekende of later bekend geworden organisten uitgenodigd. Om er een aantal te noemen: Jean Langlais, Walter Schuster (Passau), André Marchal, Gaston Litaize, Milan Slechta (Praag), Claire Coci (Amerika), Gabriel Verschraegen (Gent), Victor Hens (Antwerpen), Leopold Hager (Salzburg), Käte van Tricht (Bremen) en vele anderen. Ook de jonge Marie-Claire Alain, die samen met Friedrich Bihn een 'interpretatieconcert' gaf in de Haagse Jacobuskerk. Op zo'n concert speelden beide organisten een aantal dezelfde werken.

Verder organiseerde ik concertreizen, meest voor Jan Schmitz, waarbij ik meestal meeding om te registreren, maar ook één voor Simon C. Jansen.

In 1958 werd dit alles te veel werk voor me. Ik wilde ook wel eens promoveren! Het jaar daarvoor had ds. Bram Kret ter gelegenheid van de twintigste sterfdag van Jan Zwart de Stichting

Orgelcentrum opgericht, waarin hij Artifex en mij opnam. Ik werd toen redacteur bij het door hem – met hoofdredacteur Feike Asma – uitgegeven *Het Orgelblad*. Mijn taak was het schrijven van artikelen en boek- en plaatrecensies. Ook heb ik in de jaren 1958-1973 het Haarlems Orgel improvisatieconcours verslagen. Van 1951 tot 1958 deed ik dit voor het tijdschrift *Symphonia* en na 1973 in *de Orgelvriend*. In totaal heb ik 43 maal over het concours geschreven. Daarnaast organiseerden we orgeldagen, onder meer in de St.-Bavokathedraal van Haarlem, in Naarden en in de Amsterdamse Oude Kerk, met als een van de hoogtepunten die in 1977 in de Joriskerk in Amersfoort, gewijd aan Jan Zwart. In dat jaar droeg ds. Kret het voorzitterschap aan mij over. In 1986, na bijna dertig jaar, vond Kret dat ons doel bereikt was, onder meer het veilig stellen van de muzikale nalatenschap van Jan Zwart. Ik ging echter met H.B. Numan verder met het organiseren van orgelseries in Bolsward, Naarden, Dordrecht, Middelburg en het kerstconcert in De

Collectie Jan W. van Spronsen

... en als schrijver.

Doelen in Rotterdam. Dit alles tot aan de tragische dood van Numan.”

Aan welke organisten bewaar je speciale herinneringen? Concerten? Orgels? “Te veel om op te noemen. Natuurlijk de al genoemde Jan Schmitz en Feike Asma. Van Arie J. Keijzer heb ik zijn improvisaties op het Doelen-orgel in Rotterdam zeer bewonderd. En dan Piet van Egmond, die in 1954 samen met Han van Koert en Joop Schouten een Artifex-improvisatieconcert verzorgde. En natuurlijk Jean Langlais, mijns inziens de geniaalste speler en improvisator, die ik in Parijs eens op een caféterras mocht interviewen. Van de componerende organisten wil ik Marius Monnikendam en Hendrik Andriessen noemen. De laatste componeerde in 1968 een *Interludium* dat hij aan mij opdroeg. Van de hedendaagse organisten wil ik noemen: Ben van Oosten, Jan Hage, Jos van der Kooy, Jaap Kroonenburg en Herman van Vliet, maar ik doe vast vele andere organisten tekort door ze niet te noemen.

De vele concerten die ik op de Orgeltagungen van de Gesellschaft der Orgelfreunde bezocht, en die ik meest in *de Orgelvriend* heb verslagen, laat ik maar even buiten beschouwing. Het mooiste orgel? In mijn jeugd vond ik het orgel van de Oude Kerk in Amsterdam het mooiste instrument van de wereld, maar toen had ik nog weinig andere orgels gehoord. Iets ouder geworden, zou ik direct gezegd hebben: het Cavaillé-Coll-orgel in de Saint-Sulpice.”

CONCOURSEN BIJWONEN

Vanwaar je grote belangstelling voor orgelconcoursen?

“Ik bezoek ze graag en heb er vele verslagen. Naast die van Haarlem jarenlang het amateurs-orgelconcours in Elburg met de nooit aflatende Maarten Seijbel, de Orgeldagen Rijnstreek, eerst in Arnhem, daarna in Nijmegen, het concours in Brugge, het Albert Schweitzer Concours in Deventer en natuurlijk het Govert van Wijn Concours in Maassluis. Het laatste adviseerde ik toegankelijk te

maken voor zowel conservatoriumstudenten als amateurspelers. Ook het concours van Stichting Orgelstad Leiden adviseerde ik dat te doen, in drie categorieën: (1) Renaissance - Barok - Rococo, (2) Romantiek en (3) Modernen. Het fijne is om jonge organisten te hebben gehoord, die later ‘topfuncties’ in de orgelwereld hebben ingenomen, zoals Ben van Oosten, Leo van Doeselaar, Sietze de Vries, Bas de Vroome, Jos van der Kooy, Petra Veenswijk, Anton Doornhein, Jan Hage, Jaco van Leeuwen en noem ze allemaal maar op. Daarom zijn orgelconcoursen zo belangrijk en vind ik het fijn om ze mee te maken.”

Waarom schreef je altijd in de ‘wij’-vorm?

“Daar heb ik nooit zo bij stilgestaan ... dat was vroeger heel gebruikelijk. Misschien omdat ik in het begin vooral namens de Stichting Orgelcentrum schreef, maar ook in wetenschappelijke publicaties is het wel gebruikelijk. Ik ben het altijd zo blijven doen; we leven toch al in zo’n ‘ik-cultuur’ ...”

Vanwaar je betrokkenheid bij de Stichting Orgelstad Leiden? Omdat Leiden ook universiteitsstad is?

“Inderdaad! Leiden is me als ‘Leenaar’, zoals dat door oud-studenten genoemd wordt, altijd blijven trekken. Maar er is meer. Jan Schmitz werd er organist van de Hartebrugkerk – in de volksmond de ‘Coeliekerk’ genoemd vanwege het Latijnse opschrift boven het portaal: “*Hic Domus Dei est et Porta Coeli*” (Dit is het huis van God en de poort des hemels). Het opsplitsen van het concours in drie categorieën had als

Als Nederlands gedelegeerde van de Parijse Société Académique ‘Arts-Sciences-Lettres’ reikt Jan W. van Spronsen in 2002 de zilveren medaille met diploma uit aan Christine Kamp. Op de achtergrond Gerrie Meijers, die eveneens een zilveren medaille ontving.

Foto: Klaas Schippers

voordeel dat je drie eerste prijswinnaars hebt en verder niet.”

Alom wordt geroepen dat de orgelcultuur ‘in het slob’ zou zitten. Vind je dat ook of heb je hierover andere ideeën?

“Op het moment dat ik deze vraag beantwoord, heeft er in onze Grote Kerk juist een orgelfestival met vijf concerten plaats met organisten van naam uit binnen- en buitenland. Parallel hieraan loopt een serie orgelconcerten in Delft in de Nieuwe en Oude Kerk en ook in de Oude Kerk van Voorburg staat een serie op stapel. En dat is alleen nog maar bij mij in de buurt. Zie verder onze Wegwijzers! Weliswaar moeten sommige concertgevers het met minder luisteraars doen, maar uitschieters blijven er.

En dan zijn er nog de velen die zich tevreden stellen met een functie als kerkorganist, vooral in de hervormde en gereformeerde kerken en in gereformeerde gemeenten.

Natuurlijk is het waar dat steeds minder studenten zich aanmelden bij de conservatoria en dat verscheidene concoursen dit jaar gecancelld zijn. Maar (conservatorium)docenten hebben genoeg te doen om ‘amateurs’ op te leiden. Daaronder versta ik volwaardige organisten, die dit vak niet als beroep uitoefenen. En die dragen zeer bij aan de orgelcultuur!”

